

Εισαγωγή

Η ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ*

Σε μια κρίσιμη φάση του οδοιπορικού της ζωής μου, ήρθε μια καινούργια ύπαρξη με το όνομα Νεφέλη, φώτισε το είναι μου με λαμπρότητα και ξεχείλισε με ευδαιμονία την ψυχή μου. Κι' άνοιξε ο δρόμος και γι' απλες μελλοντικές χαρές, που δεν άργησαν να φθάσουν, με τον ερχομό του Πάνου μας.

Θά 'χει τώρα ο παππούς και στα εγγονάκια του να μοιηγάει, για τη ζωή του και τις θύμισές του, μαζί με όσα άφησε στην Εύη του στα παιδικά της χρόνια. Κι όχι απλώς για να ικανοποιεί τη φλύαρη διάθεσή του, ξανακοιτάζοντας ξοπίσω το έργο της ζωής του, αλλά γιατί ιστορώντας κάποια γεγονότα που αναδίνουν ζωντανά παραδείγματα και διδαχές από ίθι και παραδόσεις, αλλά κι από εμπειρίες κι αγώνες για ιδανικά, αφήνει κάποια μπνύματα και μια κληρονομιά. Κληρονομιά, που αντιφεγγίζει την ίδια την ψυχή του ζωντανή και που ο καθένας θά 'θελε να κατέχει από γονιούς και από παππούδες.

Η αναδρομή σε κάποιες ξεχωριστές μνήμες που αναδεύοντας τες φέρνουν μια ήρεμη ικανοποίηση και αναδίνουν μοσχοβολιά, μοιάζει με όση, μέσα σ' ένα κόσμο που η ανθρωπιά και οι πθικές αξίες δοκιμάζονται.

Τι όμως κερδίζεις απήθεια απ' το ανασκάπτεια ανούσιων στιγμών βίας, βαναυσότητας, σκηνράδας και από τα μίση και την απανθρωπιά, που σφράγισαν κι αυτά ένα κομμάτι της ζωής μας; Είναι ένα ερώτημα που

* Η συγγραφή τούτη ξεκίνησε σαν "παραμύθι του παππού" στα εγγονάκια του εξιστορώντας βιώματα και γεγονότα. Στην εξέλιξή της όμως η γραφή πλάτυνε και πήρε ευρύτερες διαστάσεις μέσα από το κάθε ορόσημο του οδοιπορικού της ζωής του.

βασανίζει. Θάθεησα όπες τούτες οι σεηλίδες ν' αποπνέουν χαρά κι ευφροσύνη. Δεν το μπορώ όμως. Αρνούμαι να κρύψω την απήθεια. Γιατί έζησα κι εγώ μαζί με τη γενιά μου, στην εφηβεία μας, τα πιο σκληρά χρόνια του αιώνα μας: το Μεγάλο παγκόσμιο πόλεμο και την Κατοχή (1940-44) κι αργότερα τους εμφύπιους σπαραγμούς, τη Δικτατορία, τους διωγμούς, τα βασανιστήρια. Και πορεύτηκα μέσα από συμπληγάδες. Νοιώθω ότι είναι χρέος να λέγονται όσα δεν θά 'πρεπε να λησμονιούνται, γιατί έτσι μονάχα δεν θα παραγραφούν, απλιώς θα βάραινε σαν ενοχή η λησμονία μου. Κι ακόμα πρέπει να λέγονται γιατί μέσα κι από τις πιο άχαρες στιγμές κι από τα δεινά, μπορεί να ξεποδάνε κάποια μνημάτα, ελπίδας κι αισιοδοξίας.

Τούτα τα βιώματα δεν είναι ενός μόνο προσώπου, απλά απλώνονται σε μια ολόκληρη γενιά, που πάθηψε για ν' αναδειχθεί αγκομαχώντας. Κι όσοι απ' αυτήν επέζησαν, γνώρισαν και μέρες καλύτερες. Για όλα τούτα, τα κακά και τα καλά θ' ανοίξω την καρδιά μου και θα τα μολογήσω...

Έτσι, ο παππούς, με ονειροπόλα διάθεσην και οραματιζόμενος μεσ' τη χαρά του ερχομού τους, φαντάσθηκε τα εγγονάκια του να μεγαλώνουν και να κάθονται δίπλα στο τζάκι του αρχοντικού, στο χωριό που εκείνος γεννήθηκε, προσμένοντας να ακούσουν από τα χείπη του το δικό του "παραμύθι", που ώρες-ώρες μοιάζει φανταστικό, είναι όμως το απηθινό παραμύθι της ζωής του.

"Μια φορά κι έναν καιρό -άρχισε ο παππούς- σε τούτο το σπίτι τ' αρχοντικό, με τους καλούς ανθρώπους του και τις ανοιχτές σαν αγκαλιά πόρτες του, με τις καλοσυνάτες γιαγιάδες και τους καλούς γειτόνους, έζησα κι εγώ παιδί, σαν και σας τώρα. Μεγάλωνα ανέμεθα, μ' αγάπη κι στοργή απ' όλους γύρω μου..."

Μα πριν ακόμα μπει στις αναμνήσεις του, η θαλπωρή του μαντζάτου *, με τα καλοστρωμένα με φλοκάτες μπάσια του, με το τρεμόσβημα της φωτιάς στο τζάκι και το νανούρισμα της βροχής στα κεραμίδια, έφεραν κιόλας γηυκό κι ανάλαφρο τον πρώτο ύπνο στα ματάκια της Νεφέλης και του Πάνου...

Κι όσο τα χαριτωμένα προσωπάκια τους να ξαναφωτισθούν από τη ζωτιά και την περιέργειά τους στην αναζήτηση του παραμυθιού, που το παρακολούθησαν με προσήλωση και θαυμασμό μαζί, ο παππούς βυθίστηκε στις δικές του σκέψεις, επιστρατεύοντας όπες του τις μνήμες και τις αισθήσεις, για να ανασυντάξει τη ζωή του, πλέοντας πάντα στην αβεβαιότητα, αν η όλη πορεία της βρίσκονταν στη σωστή κατεύθυνση. Τι να πρωτοπεί και τι να παραπλείψει! Από πού να αρχίσει και πώς να συνεχίσει! Πλημμυρίζουν σκόρπιες οι θύμοισες το μέσα του και κάποιες απ' αυτές

* Χειμωνιάτικο δωμάτιο

είναι βαθειά σμιλεμένες στο μνημονικό, ζητώντας χρόνια τώρα απαιτητικά και βασανιστικά να ξαναζωντανέψουν τις στιγμές που στάθηκαν ορόσημο στο διάβα αυτού του Οδοιπορικού.

Ποιος ήταν αλήθεια αυτός ο δικός του δρόμος, που σκιαγράφησε την ταυτότητα του; Τον έκανε άραγε να ξεχωρίσει;

Γι' αυτή την "Ιδιωτική οδό", * το δικό μου, όπως εγώ τον ήέω δρόμο, θα προσπαθήσω τώρα να μιλήσω. Θέλω ν' αδειάσω κι όλα να τα πω, για ό,τι γνώρισα και είδα στη ζωή μου. Για τους ανθρώπους που απάντησα, τους καθημένους με τα άφθονα χαρίσματα και τους κακούς με τα υπεράφθονα εμπαττώματα, για τις πλαχτάρες της νιότης, για τις χαρές και πίκρες που πέρασα ο ίδιος και για αγώνες και αγωνίες αληθιά και κατατρεγμούς, τέτοιους που θα ευχόμουνα ποτέ να μη γνωρίσει καμία άλλη γενιά. Αληθιά θα μιλήσω και για στιγμές τρυφερές και όμορφες. Κι ακόμα για όνειρα που πραγματοποιήθηκαν και για επιτυχίες που με γέμισαν από ικανοποίηση και δικαίωση, τέτοιες που θά 'θελα και σεις παιδιά μου να γνωρίσετε ποιλήσ...

Η Νεφέλη και ο Πάνος με ορθάνοικτα τα όμορφά τους μάτια, καθηπωμένα στον παππού, κρέμονταν τώρα από τα χείριν του κι ήταν σαν νά 'θελλαν να πουν: "πες μας παππού για τη ζωή σου· θέλλουμε όλα να μας τα πεις". Κι εκείνος έτοιμος, μετά τους στοχασμούς του, συνέχισε το "παραμύθι" απ' εκεί που το σταμάτησε μιλώντας για τα παιδικά του χρόνια...

Στο χειμωνιάτικο του σπιτιού μου, όπως είναι σήμερα.

* Γράφει κάπου ο Ελύτης (Ιδιωτική Οδός, Αθήνα, 1990), ότι "για τον καθένα μας υπάρχει μια ιδιωτική οδός, που όμως ελάχιστοι την ακολουθούν, ενώ οι πολλοί παραμένουν ισόβια έγκλειστοι στην Κίβωτό της Ανάγκης, με καθηλωμένες τις αισθήσεις τους σε υπηρετικό επίπεδο". Είναι αλήθεια έτσι;

Μέρος 1

Τα παιδικά μου χρόνια,
ο πόλεμος, η κατοχή
και η εθνική αντίσταση

1 | ΤΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΜΟΥ ΧΡΟΝΙΑ

Οι πρώτες επιρροές

Έζησα τα 10 πρώτα παιδικά μου χρόνια στη θαλπωρί μιας όμορφης οικογενειακής ζωής και μεγάλωσα ανέμεσα, όπως και τ' άλλα παιδιά της πλικίας μου, στο χωρίο μου το Φοινίκι, σ' ένα περιβάλλον με αυστηρές Επίπλινο-Χριστιανικές αρχές, χωρίς πολιτικές ή άλλες ιδιαίτερες επιρροές. Ήταν χρόνια γεμάτα ξεγνοιασιά και τρυφερότητα, όπου στο παιδικό μου μυαλό το κάθε τι μεταπλάθονταν σε όνειρο μαγικό και ώρες-ώρες με έκανε να ζω σε απλοτινό κόσμο. Μάθαινα ν' αγαπώ τους ανθρώπους και ν' αποφεύγω την αδικία, το ψέμα και την υποκρισία. Και κανείς της γενιάς μου τότε δεν θα μπορούσε να φαντασθεί τι μας έκρυψε αυτός ο “παράδεισος”. Ήταν η εποχή του μεσοπολέμου, με νωπές ακόμη τις πληγές από τη Μικρασιατική καταστροφή, παρ' ότι η προσφυγιά δεν είχε χτυπήσει την πόρτα μας, και με το δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο στο κατώφλι.

Γεννήθηκα την 1η του Σεπτέμβρη του 1926, στο πατρικό σπίτι του πατέρα μου, στου Γιωρ-Μήτσου, απ' όπου όμως γρήγορα, χωρίς καλά να το γνωρίσω, έφυγα· γιατί οι γονείς μου εγκαταστάθηκαν στο πατρικό της μάνας μου, στου Τσούκα, απ' όπου πήρα και το δεύτερό μου όνομα. Φώτο-Τσούκα με φώναζαν τα παιδιά κι αυτό με συνόδευσε σ' όλα τα κατοπινά μου χρόνια. Ήταν με φωνάζουν ακόμη κάποιοι από τους παπιούς π' απέμειναν στο χωρίο μου, κι αυτό μου φέρνει συγκίνηση που το ακούω. Αυτό το σπίτι γνώρισα για δικό μου, αυτό αγάπησα και τ' αγαπώ μέχρι σήμερα ακόμη. Ήταν το σπίτι με τη μεγάλη αυλόπορτα και τα απλόχωρα αιθώνια στρωμένα με καλντερίμι, με ζωντανά πολλά, όπου κουδούνιζαν οι κύπροι και έσφυζε η ζωή.

Ο πατέρας μου, που δεν τον γνώρισα μικρός, ταξίδευε μετανάστης στην Αμερική. Από αυτόν διδάχθηκα ότι η ζωή κερδίζεται με μόχθο και τιμιό-